

Omläggning av stickspåntak på spannmålsmagasin

Kvarngården, Knivsta 1:6

Knivsta socken

Knivsta kommun

Uppsala län

Dnr Km 380/2012

Agnetha Pettersson, 2012

UPPLANDSMUSEET

Omläggning av stickspåntak på spannmålsmagasin

Kvarngården, Knivsta 1:6
Knivsta socken
Knivsta kommun
Uppsala län

Dnr Km 380/2012
Agnetha Pettersson, 2012

Omslagsfotografi: Roland Olsson och Per Olsson spikar andra laget stickspån i hyvlad asp
Foto: Agnetha Pettersson, Upplandsmuseet, oktober 2012

Rapport 2012:39

© Upplandsmuseet, 2012

Upplandsmuseet, Fyrstorg 2, 753 10 Uppsala
Telefon 018/16 91 00, telefax 018/69 25 09
www.upplandsmuseet.se
info@upplandsmuseet.se

Innehåll

Beslut om bidrag till utförda byggnadsvårdsåtgärder

Beställare

Entreprenör

Byggmöten och slutbesiktning

Bakgrund till utförda åtgärder

Åtgärdsprogram

Knivsta hembygdsgille och Kvarngården

Beskrivning av spannmålmagasinet före åtgärder

Spannmålmagasinet efter utförda åtgärder

Referenser

Tryckta källor

Otryckta källor

Arkiv

Bilagor

Administrativa uppgifter

Beslut om bidrag till utförda byggnadsvårdsåtgärder

Länsstyrelsen Uppsala län, Kulturmiljöenheten, utfärdade 2012-07-05 ett beslut om bidrag till byggnadsvårdsåtgärder på spannmålmagasin på Kvarngården, Knivsta hembygds gilles hembygdsgård. (Lst Dnr 434-5394-11, UM Dnr Km 380/2012), efter ansökan från Knivsta hembygds gille.

Byggnadsvårdsåtgärderna har utförts inom ramen för projektet *Hus med historia*, initierat av Kulturdepartementet inom anslaget till kulturmiljövård som Riksantikvarieämbetet ansvarar för. Länsstyrelsens beslut anger att byggnadsvårdsarbetena ska utföras under överinseende av antikvarisk expert. Upplandsmuseet har av Knivsta hembygds gille anlåtats att svara för den antikvariska kontrollen.

Beställare

Knivsta hembygds gille.

Entreprenör

Omläggningen av stickspåntaket utfördes av Nordsjö Bygghantverk AB, Per Olsson och Roland Olsson.

Hyvlade aspspån levererades av firma Hälsinge Takspån AB.

Byggmöten och slutbesiktning

Inledande möte inför planerade åtgärder hölls 2012-07-17 i närvaro av Jenny Björkman, Terry Carlbom och Lave Persson, representanter för Knivsta hembygds gille, Sven Eriksson, tidigare aktiv i Knivsta hembygds gille, samt Agnetha Petersson, Upplandsmuseets kulturmiljöavdelning.

Besiktning under pågående byggnadsvårdsåtgärder gjordes 2012-10-11 av Lave Persson och Agnetha Pettersson tillsammans med Per Olsson och Roland Olsson.

Slutbesiktning hölls 2012-10-26 i närvaro av Terry Carlbom, Lave Persson, Per Olsson och Agnetha Pettersson.

Bakgrund till utförda åtgärder

Befintlig stickspånläggning var till delar rötskadad, och spån var även spruckna och hade rest sig. Taket hade begränsade spår efter läckage, och då främst i takfallet på långsidan mot sydost. Felande stickspån hade ersatts under tid. Skadorna hade förorsakats av två träd intill magasinets långsida, vilka förorsakat ansamling av löv på taket och därmed fuktpåverkan. Träden togs ned före omläggningen av stickspåntaket.

Åtgärdsprogram

Knivsta hembygds gille beskrev skadebilden och inhämtade offerter på byggnadsvårdsåtgärderna. Entreprenören Nordsjö Bygghantverk AB beskrev åtgärderna i offert daterad 2012-07-09. Skadebild och åtgärdsbehov diskuterades i samband med inledande möte 2012-07-17.

Knivsta hembygds gille och Kvarngården

Knivsta hembygds gille bildades 1963 i samband med att sockenmagasinskassan avvecklades, i akt och mening att tillvarata sockenmagasinet som då hade räddats från rivning. Sockenmagasinet återflyttades till sin gamla plats i Knivsta kyrkas närhet.

I sockenmagasinet inrättades ett hembygdsmuseum med samlingar från trakten. Museet invigdes den 31 oktober 1965.

1972 förvärvades Kvarngården från Knivsta kommun, att användas av Knivsta hembygdsgille som hembygdsgård.

Kvarngården utgör resterna av den övre kvarn som låg utmed den bäck som förbinder Säbysjön med Knivstaån. Kvarnverksamhet finns belagd i skrift från 1620-talet, men har äldre anor än så. Såväl denna övre kvarn som Nedre kvarn har tidigare legat under Knivsta gård. I den övre kvarnen malde bönderna i trakten fram till 1919, då kvarnverksamheten flyttades till Nedre kvarn. Vattenkvarnen revs. Som spår av kvarnen återstår idag delar av den stenskodda kvarnrännan. På Kvarngården finns ett antal byggnader bevarade; mjölnarbostaden från 1870-talet, ladugården, brygghuset och källarboden. Några ekonomibygnader har förvärvats och flyttats till platsen: ett portlider med visthusbod från 1700-talet med tidigare placering på Kölängens gård i Gredelby, backstugan Heddas stuga med tidigare placering i Östra Ängby, en smedja med tidigare placering i Gamla Tarv samt spannmålmagasinet från 1800-talets andra hälft med tidigare placering i Gredelby.

Spannmålmagasinet hörde till en bebyggelsemiljö som i övrigt utgjordes av en äldre parstuga och en bodlänga från 1700-talet. Parstugan kom under 1900-talet att tjäna som arbetarbostad under sågen, Lundqvist & Huddéns Tegel- och Trävaru AB. Parstugan och bodlängan revs inför uppförande av ett nytt bostadsområde.

Spannmålmagasinet monterades ned i Gredelby i november 1985. Magasinet återuppfördes på Kvarngården i juni 1986.

Beskrivning av spannmålmagasinet före åtgärder

Spannmålmagasinet är uppfört med liggstomme på stengrund. Magasinet utgör en parbod med loft. Sadeltaket hade en täckning med stickspån i asp. Stickspåntaket lades efter att magasinet flyttats från sin tidigare placering i Gredelby och återuppförts på Kvarngården. Sven Eriksson från Vickeby, tidigare aktiv i Knivsta hembygdsgille, var med och flyttade magasinet och lade stickspåntaket. Han berättar att magasinet på sin ursprungliga plats i Gredelby hade en sekundär täckning med tvåkupigt lertegel ovanpå det underliggande stickspåntaket. Tegelpannor, läkt och stickspån revs inför flyttning. Takstolarna bibehölls. På sin nya plats på Kvarngården försågs magasinet med ny läkt och stickspån i asp. Stickspånen hyvlades på en spånhyvel tillhörande Ragnar Thuresson, Vretalund i Husby-Långhundra. Stickspåntaket lades medan aspspånen var nyhyvlade.

Stickspåntaket tjärades inledningsvis vart tredje år.

I samband med att magasinet återuppfördes på Kvarngården lades ett nytt golv i magasinets bottenvåning, då ett sådant saknades. En mellanvägg sattes in mellan de två bodrummen, likt tidigare ursprungligt utförande.

Timmerstomme, takstolar och golv är i god kondition.

Gaveln mot SV och långsidan mot SO

Långsidan mot SO och gaveln mot NO

Gaveln mot NO och bakre långsidan mot NV

Takfallet vid gaveln mot SV, med rötskadade och spruckna stickspån

Begränsade fuktskador på stickspån och läkt på takfallet mot SV

Begränsade fuktskador på stickspån

Takets sammanlagda yta utgör 63 m².

I samband med det inledande mötet diskuterades materialval för spånläggningen, med alternativen spån av asp eller spån av furu. Med hänvisning till att befintlig spånläggning utgjordes av aspspån valdes detta alternativ. Nyhyvlade aspspån levererades av firma Hälsinge Takspån AB. Spån av asp, liksom av gran, liknar varandra och är ljusare än spån av furu.

Stickspån i asp kan resa sig något, i jämförelse med stickspån i gran. Det är viktigt att aspspån läggs med varannanlagstäckning, dvs. att lägningsriktningen byter riktning i sidled för varje varv.

Nyhyvlade stickspån i asp, från rakvuxen och kvistfri asp

Per Olsson jämför bevarade stickspån tv från takomläggningen 1986 med de nyttillverkade, något tjockare, th

Spannmålsmagasinet efter utförda åtgärder

Byggnadsvårdsåtgärderna utfördes under veckorna 41 – 43 2012.

Tidigare befintligt stickspåntak i asp har rivits. Spåntäckningen befanns vara i bättre kondition på långsidan mot nordväst än på den främre långsidan mot sydost. Tidigare befintliganockbrädor, vindskidor och vattbrädor har rivits. Under vattbrädorna fanns en del rötskador på aspspån. Entreprenören har inte sett samma typ av skador på stickspån i gran eller furu.

Läkten befanns vara i god kondition.

Ett nytt stickspåntak i hyvlad asp har lagts med trelagstäckning, dvs. med läggning omlott nerifrån och upp samt i sidled. Spikskallarna döljs av överlappande lager. Spåntaket har lagts med varannanlagstäckning, dvs. läggningsriktningen har bytt riktning i sidled för varje varv.

Stickspånen har lagts med droppnåsa, utfyllnadsspån, under stickspånen i anslutning till vindskidorna. Åtgärden innebär ett avsteg från tidigare utförande, men besparar den nedersta takfotsbrädan från påverkan av dropp.

Nockbrädor, vindskidor och vattbrädor har monterats och strukits med dalbränd trätjära.

Stickspån i asp behöver inte nödvändigtvis tjäras.

Roland Olsson och Per Olsson har lagt det första laget stickspån

Markering har gjort för nästa lag stickspån

Spikning av stickspån med hjälp av riktbräda

Spannmålmagasinet efter omläggning av stickspântak, montering och tjärstrykning av nya nockbrädor, vindskidor och vattbrädor

Stickspântaket sett från spannmålsloftet

Referenser

Tryckta källor

Hembygdsföreningar i Uppsala län. Årsboken Uppland 1989 (Tierp 1991)

Magazinet 1986. *Det byggs och rustas på Kvarngården*. Sockenmagazinet 1986 – årgång 19.

Årsbok från Knivsta hembygdsgille (Uppsala 1986)

Upsala Nya Tidning, Inga-Lena Hellberg, 1985-06-25, *Knivsta hembygdsgille flyttar 1800-talsbus*

Upsala Nya Tidning, Lindblom, Maria, 2012-10-17, *De bygger gammalt tak för publik*

Otryckta källor

Länsstyrelsen Uppsala än, Beslut 2012-07-05, Dnr 434-5394-11, *Bidrag till byggnadsvårdsåtgärder på magasin på Kvarngården, Knivsta 1:6, Knivsta socken, Knivsta kommun, Uppsala län*

Upplandsmuseet, Agnetha Pettersson, 2012-07-18, *Inledande möte inför omläggning av stickspântak på spannmålsmagasin, Kvarngården, Knivsta 1:6, Knivsta socken, Knivsta kommun, Lst Dnr 434-5394-11*

Upplandsmuseet, Agnetha Pettersson, 2012-10-26, *Slutbesiktningsintyg, Omläggning av stickspântak på spannmålsmagasin, Kvarngården, Knivsta 1:6, Knivsta socken, Knivsta kommun, Lst Dnr 434-5394-11*

Arkiv

Upplandsmuseets arkiv

Bilagor

- Bilaga 1** Upsala Nya Tidning, Inga-Lena Hellberg, 1985-06-25, *Knivsta hembygdsfille flyttar 1800-talsbus*
- Bilaga 2** Magazinet 1986. *Det byggs och rustas på Kvarngården*. Sockenmagazinet 1986 – årgång 19. Årsbok från Knivsta hembygdsfille (Uppsala 1986)
- Bilaga 3** Upsala Nya Tidning, Lindblom, Maria, 2012-10-17, *De bygger gammalt tak för publik*
- Bilaga 4** Information om byggnadsvård, *spåntak*

Administrativa uppgifter

Plats:	Kvarngården, Knivsta 1:6
Typ av kontroll:	Antikvarisk kontroll
Orsak till kontroll:	Omläggning av stickspåntak
Antikvarisk personal:	Agnetha Pettersson, Upplandsmuseet
Rapportansvarig:	Agnetha Pettersson
Fotograf:	Agnetha Pettersson
Upplandsmuseets Dnr:	Km 380/2012
Beställare:	Länsstyrelsen Uppsala län, Kulturmiljöenheten
Beställarens Dnr:	Lst Dnr 434-5394-11